



Al jaren houdt Jacob Westendorp zich bezig met allerlei aspecten van de geschiedenis van de Valthermond. Ook in dit seizoen wil hij u weer een aantal oude tot zeer oude feiten uit de historie, overleveringen, spook- en volksverhalen doorgeven, die in de Valthervenen of later in de Valthermond en omgeving speelden. De verhalen spelen globaal tussen 1600 en 1900.

Het stenen tijdperk (deel 2)

Bij het lossen van de kamer van de oven waarin de stenen werden gebakken, werden de stenen op kleur gesorteerd en gingen ze voor opslag naar de werf, aan de voorzijde van de fabriek. Het product, de 'Groninger steen', met als kenmerk zijn helderrode kleur, door het ijzergehalte van de klei, was nu gereed voor transport naar de afnemers. Tot de jaren vijftig werden de stenen zoveel mogelijk aan het Kavelingkanaal gereed gezet, dit omdat de afvoer per schip en per praam gebeurde. Tot in de jaren dertig had de steenfabriek een eigen schippersploeg in dienst, die de stenen naar de afnemers vervoerde. Meer dan tachtig procent van de bouwwerken in de veenkoloniën was tot in de jaren tachtig uit Groninger steen opgetrokken.

Seizoenswerk

Voor de meeste arbeiders op de steenfabriek was het werk seizoenswerk. Alleen de brandmeester en een tot twee arbeiders hadden er het gehele jaar door werk. Vóór de Tweede Wereldoorlog werkten er gemiddeld zo'n vijftien man op de fabriek aan de Kavelingen. Een zeer moeilijke periode was, door de oorlogsomstandigheden, de periode van 1941 tot 1947, toen de fabriek noodgedwongen moest worden gesloten. Niet dat er geen turf was, maar die moest van de bezetter worden gebruikt in bedrijven die voor de oorlogsindustrie werkten; de behoefte aan steen was voor de Duitse overheersers van ondergeschikt belang.

Wel is de steenfabriek tijdens de oorlogsjaren in andere handen overgegaan en werd de heer J. Rengers uit Zwolle in 1943 eigenaar van de fabriek. Hij heeft de steenfabriek rond de jaren vijftig grotendeels gemoderniseerd. Men kon toen in 'De Kavelingen' een kleine drie miljoen stenen per jaar produceren. In de periode na de Tweede Wereldoorlog ging het snel bergopwaarts, doordat er voor de wederopbouw van Nederland veel stenen nodig waren. De jaren vijftig waren dan ook de topjaren voor 'De Kavelingen'.

Opnieuw te koop

In de jaren zestig floreerde de fabriek echter eveneens nog zeer behoorlijk. In 1962 bood de heer Rengers zijn steenfabriek te koop aan. Het was toen de Valthermondse aannemer/bouwer R. Vuurboom die mogelijkheden in de fabriek zag en het bedrijf van de Zwolse eigenaar kocht. Het was een periode waarin bouwbedrijven zeer moeizaam voldoende stenen kregen aangeleverd, waardoor werken vaak stagneerden, iets wat de bedrijven handen vol geld kostte. Zodoende besloot Vuurboom dan maar zelf steenfabrikant te worden. Hij werd wel een zogenoemde 'vrije jongen', want hij sloot zich niet aan bij het verkoopkantoor van de Groninger steenfabrieken; men hield alles in eigen hand.

Bij de overname van 'De Kavelingen' bestond het personeelsbestand uit ongeveer 25 man. De jaarproductie aan stenen bedroeg zo'n twee en een half miljoen stuks. Toen Vuurboom de fabriek overnam, was het bedrijf al weer verouderd en voldeed het beslist niet meer aan de

eisen des tijds. Er moesten dan ook flink wat aanpassingen en verbeteringen worden gerealiseerd, zodat een verantwoorde bedrijfsvoering mogelijk zou worden.

Gasbranders

Als spoedig was men volop met de fabriek aan de slag. Er werden nieuwe droogtunnels gemaakt die gedeeltelijk door de afgevoerde warmte van de ringoven werden verwarmd. Verder werd er een nieuwe steenpers met lift geplaatst. In 1968 werd de oven van gasbranders voorzien; daarvóór werd er nog op turf en kolen gestookt. Het gas gaf in de oven een gelijkmatiger temperatuursverdeling en dat had tot gevolg dat het grote aantal nuanceverschillen tussen de stenen minder werd, maar de kwaliteit van het eindproduct was perfect. Door al deze veranderingen en aanpassingen was men toen in staat om met dertien man personeel vijf miljoen stenen per jaar te produceren.

De kwaliteiten van de Groninger steen die uit de oven kwamen, waren Bleek-, Bonte Mond-, Grauwe Mond-, Tweede Kelder- en Hamburger-sortering. De niet zelf benodigde stenen vonden via de handel hun weg naar de afnemers. Het transport van de stenen ging per vrachtauto, die tot begin jaren zeventig handmatig werden geladen. Daarna werden de auto's van de stenentransporteurs van het HULO-kraansysteem voorzien en konden de vrachtwagens hun auto's zelf met de kraan laden. Dat leverde een grote besparing in tijd en laadkosten op. Wel moesten door het nieuwe laadsysteem de stenen anders op het tastveld worden gestapeld, zodat de stenenklem steeds een bepaald pakket stenen kon klemmen en vastpakken.

De jaren zeventig

Ook de aanvoer van de klei, afkomstig van het Hogeland en het Oldambt veranderde in de jaren zeventig. De traditionele aanvoer per schip werd eveneens door autotransport verdrongen.

In de loop van de jaren zeventig werden er ook verschillende experimenten uitgevoerd, om zo tot de fabricage van andere steensoorten te komen. Sommige van die nieuw ontwikkelde soorten werden onder meer verwerkt in het toen nieuw gebouwde kantoorgebouw van Bouwmaatschappij Vuurboom b.v. aan het Zuiderdiep in Valthermond.

De afzet van de Groninger steen begon in de tweede helft van de jaren zeventig steeds meer problemen te geven. De twee belangrijkste oorzaken hiervan waren dat de architecten andere steensoorten voor hun projecten bepaalden en dat de kwaliteit van de Groninger steen minder was geworden.

De kwaliteitsproblemen waren een gevolg van een veranderde kwaliteitselectie door de Groninger steenfabrieken. De stenen werden niet meer per stuk, maar per stapel geselecteerd, dit uit kostenoverwegingen. Het gevolg was wel dat daardoor de steen niet meer aan de verlangde kwaliteitseis voldeed, iets wat zich vooral uitte in vorstschade en afschilferen.

Uit de gratie

Hoewel bij steenfabriek 'De Kavelingen' de selectie nog wel op de ouderwetse, degelijke manier gebeurde, bleven ook voor deze fabriek de gevolgen niet uit. De Groninger steen was uit de gratie in de bouwwereld en had eigenlijk afgedaan. Zo rond de jaren tachtig stonden de stapels stenen drie pakketten hoog rondom de fabriek op het tastveld opgestapeld.

De voorraden werden onverantwoord groot. Inkrimping van de productie was geen optie, want dat zou zeker een verantwoorde productie onmogelijk maken. Er bleef voor Vuurboom niets anders over dan het bedrijf te beëindigen. 1981 was het jaar waarin voor het laatst de ovens werden gestookt. Het personeel moest op zoek naar ander werk, want personeel voor een steenfabriek werd nergens meer gevraagd.